

ДЕМ'ЯНЮК

УДК 336.145

Антоніна Вікторівна
antonina_demyanyuk@ukr.net

ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ЗДІЙСНЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОЦЕДУР НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

DOMESTIC REALITIES OF FISCAL PROCEDURES AT THE LOCAL LEVEL

кандидат економічних наук,
Тернопільський національний
економічний університет

Досліджено сучасну практику здійснення бюджетних процедур на місцевому рівні з метою визначення її сучасних тенденцій. Сформульовано підходи до вирішення проблемних аспектів у сфері бюджетних відносин з метою забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні.

Исследовано современную практику осуществления бюджетных процедур на местном уровне с целью определения ее современных тенденций. Сформулированы подходы к решению проблемных аспектов в сфере бюджетных отношений с целью обеспечения прозрачности бюджетного процесса на местном уровне.

The article deals with the modern practice of budgetary procedures at the local level in order to determine its current trends. There were formulated approaches to solving the problem areas in the field of fiscal relations to support the transparency of the budget process at the local level.

Ключові слова: бюджетні процедури, бюджетний процес, програмно-цільовий метод, забезпечення прозорості

Ключевые слова: бюджетные процедуры, бюджетный процесс, программно-целевой метод, обеспечение прозрачности

Key words: budgetary procedures, budget process, special-purpose programme, transparency guarantee

ВСТУП

Світовий досвід та сучасні вітчизняні реалії свідчать про необхідність реформування сфери державних фінансів. Основним виявом демократизації державних фінансів прийнято вважати інститут місцевого самоврядування, тому особливої уваги потребують місцеві фінанси, зокрема місцеві бюджети як важлива їхня складова. Питання бюджетного процесу у своїх працях розглядають В. Андрущенко, О. Василик, В. Дем'янишин, М. Карлін, О. Кириленко, І. Луніна, С. Михайленко, В. Опарін, К. Павлюк, В. Федосов, С. Юрій та ін. Внесок згаданих науковців є вагомим, проте досі залишаються недостатньо дослідженими особливості та проблеми здійснення бюджетних процедур на місцевому рівні в сучасних умовах.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні сучасних тенденцій та напрямів удосконалення здійснення бюджетних процедур на місцевому рівні з урахуванням трансформаційних перетворень в державі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження базується на діалектичному методі наукового пізнання і системному підході до вивчення процедур бюджетного процесу на місцевому рівні. У процесі дослідження практики і проблематики бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах демократичних та ринкових трансформацій

використано економіко-статистичний аналіз, методи узагальнення, порівняння та спостереження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Щорічний бюджет є частиною процесу, який триває постійно, а бюджетна політика, розроблена на поточний рік, відображається також у наступних роках, що слугує важливим фактором для стратегічного розвитку адміністративно-територіальних формувань. Наприклад, постійні зміни ставок та видів податків мають безпосередній вплив на річні доходи державного й місцевих бюджетів як у поточному, так і в наступних роках. Витрачання бюджетних коштів на стратегічні цілі (будівництво доріг, мостів тощо) тягне за собою видаткові зобов'язання на наступні роки.

Важливо відзначити, що процедури бюджетного процесу варто розглядати як офіційно встановлений, узвичаєний порядок здійснення, виконання, оформлення дій з розробки бюджетної стратегії та політики, планування, виконання бюджету і звітування про його виконання й оцінки ефективності бюджетної політики. Отже, в кількісному відношенні та за якісними характеристиками процедури, на відміну від стадій, відрізняються, оскільки вони охоплюють дії, які передують складанню бюджету і є завершальними після звітування про виконання бюджету щодо визначення реалістичності бюджетного процесу на місцевому рівні.

Проведення демократичних перетворень в Україні та орієнтація на побудову правової держави сприяли

створенню умов, за яких розгляд бюджетних питань став більш відкритим і доступним для суспільства, а інтерес до цих питань набув цілком природного та закономірного характеру. Адже йдеться про кошти, які надходять від усіх платників податків, тобто вони є складовою національного багатства.

Розвиток децентралізаційних процесів у сфері державних фінансів передбачає забезпечення органами місцевого самоврядування соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних формувань щодо стратегічних планів та прогнозів, що одночасно посилює роль бюджетного планування на місцевому рівні. Кожен орган представницької й виконавчої влади має право самостійно складати, розглядати і затверджувати відповідний місцевий бюджет. Проте місцеві бюджети, незважаючи на самостійність, можуть затверджуватися лише після затвердження державного бюджету. Реалізація прав органів місцевого самоврядування щодо сфери бюджетних відносин здійснюється не у повному обсязі та з низьким ступенем ефективності через недостатність обсягів доходів місцевих бюджетів і недосконалість системи їхнього збалансування з використанням міжбюджетних трансфертів. З огляду на сказане вище необхідною умовою поступального розвитку демократичних засад в Україні є перегляд механізму бюджетного планування на місцевому рівні із суттєвим розширенням обсягу дохідних джерел та реальної фінансової самостійності місцевого самоврядування [1, с. 254].

Значні проблеми бюджетного планування на місцевому рівні впливають на реалізацію стратегії й тактики прийняття бюджетних рішень, перетворюють бюджет з плану доходів і видатків адміністративно-територіального формування для забезпечення його соціально-економічного розвитку на інструмент політичного компромісу.

Отже, середньострокове бюджетне планування може бути одним з інструментів реформування системи бюджетного управління на місцевому рівні щодо прийняття бюджетних рішень, спрямованого на підвищення ефективності, дієвості й прозорості бюджетного процесу, що здійснюється шляхом реструктуризації бюджетної практики планування доходів та видатків місцевих бюджетів на наступні роки з періодичним щорічним уточненням. Таким чином, за рахунок місцевих бюджетів буде спроможним фінансувати витрати на реалізацію фіскальних цілей місцевого рівня протягом кількох наступних років.

Вирішення існуючих проблем впровадження середньострокового бюджетного планування в Україні вважаємо за доцільне здійснювати шляхом розвитку програмно-цільового методу. В контексті демократичних та ринкових трансформацій особливої значущості набувають проблеми ефективного використання бюджетних коштів на місцевому рівні, тому системи забезпечення й технології бюджетного процесу щодо вирішення проблем забезпечення стратегічного розвитку адміністративно-територіальних формувань потребують удосконалення.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі - це система планування й управління бюджетними коштами у середньостроковій перспективі, орієнтована на забезпечення взаємозв'язку між рівнем фінансування кожної окремої програми та очікуваними результатами від її реалізації. За його основу взято ефективність і прозорість здійснення бюджетних видатків [3, с. 3]. Застосування програмно-цільового методу на місцевому рівні в умовах значної обмеженості бюджетних ресурсів дає змогу підвищити інвестиційну привабливість адміністративно-територіального формування та забезпечити його соціально-економічний розвиток у перспективі.

Реформування бюджетного процесу на місцевому рівні є важливою ознакою і необхідним фактором становлення державності України. Досліджуючи процедури бюджетного процесу, пріоритетна роль відводиться бюджетному плануванню в контексті створення ефективної системи управління місцевими фінансами, забезпечення прозорості бюджетного процесу, підвищення якісного рівня розподілу та використання бюджетних коштів.

Бюджетне планування відіграє надзвичайно важливу роль у бюджетному процесі, оскільки від правильного визначення планових показників бюджету залежить рівень його виконання. Актуальність цього питання виявляється в тому, що виконавча й законодавча гілки влади в нашій країні мають одержувати не тільки аналітичну інформацію про стан забезпеченості фінансовими ресурсами фінансування виробничої та соціальної сфери, а й результати прогнозних розрахунків щодо фінансового стану цих секторів економіки. Процес планування доходів і видатків бюджету має охоплювати:

- ✓ визначення поточного фінансового стану органів виконавчої влади;
- ✓ прогнозування обсягів доходів та часу їхнього надходження у розпорядження органів влади;
- ✓ прогнозування обсягів видатків і часу їхньої оплати;
- ✓ прогнозування на підставі вищевказаного фінансового стану органів виконавчої влади на певні, заздалегідь обумовлені періоди часу;
- ✓ планування дій, спрямованих на покращення фінансового стану в ті чи інші визначені періоди часу, наприклад, за допомогою зміни спрямування грошових потоків, отримання кредитів чи фінансових інвестицій або переміщення ресурсів з одного рахунка на інший [2, С. 524].

Сучасні тенденції щодо виконання планових показників дохідної і видаткової частин місцевих бюджетів України характеризуються їхнім недовиконанням, а аналіз обсягів бюджетних ресурсів констатують їхню обмеженість, що супроводжується невиконанням визначених повноважень на місцевому рівні.

Дослідження показників виконання місцевих бюджетів України за доходами і видатками свідчить про розбалансованість бюджетної системи в результаті зменшення частки доходів та збільшення частки видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України. Таким чином, недосконалість

механізму мобілізації та використання бюджетних коштів призводить до виникнення дефіциту місцевих бюджетів України.

Необхідно зазначити, що проблеми міжтериторіального розподілу бюджетних коштів супроводжуються нерівномірним забезпеченням суспільного добробуту громадян різних адміністративно-територіальних формувань через недосконалість системи міжбюджетних відносин. Внаслідок цього спостерігається зростання частки офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів України, що підтверджує посилення залежності місцевих бюджетів від їхнього обсягу та механізмів надання.

В умовах трансформаційних перетворень важливим є забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні, що дає змогу здійснювати контроль за виконанням місцевих бюджетів України з метою оцінки задоволення суспільних потреб у контексті розширення впливу інститутів громадянського суспільства на здійснення бюджетних процедур і налагодження їхньої взаємодії з місцевими органами влади у сфері бюджетних відносин. Запровадження автоматизованої системи «Прозорий бюджет» дасть змогу перейти на якісно новий рівень відповідальності місцевих органів влади щодо управління місцевими фінансами, створити інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і виробити технологічні рішення для сприяння громадському обговоренню й забезпеченню прозорості здійснення процедур бюджетного процесу на місцевому рівні [4]. Досягнення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні потребує вдосконалення нормативно-правового забезпечення щодо визначення форм взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування й органами місцевої влади у процесі формування місцевих

бюджетів України з метою закладання демократичних засад державотворення.

ВИСНОВКИ

Нова орієнтація у сфері здійснення бюджетних процедур – важлива умова успішного бюджетного процесу. Це є новий погляд на формування бюджету як на цілісну систему, що охоплює планування, реалізацію, моніторинг й оцінку результатів. Забезпечення прозорості є обов'язковою умовою здійснення бюджетних процедур на місцевому рівні у контексті реалізації прав громадян на відчуття себе повноправними споживачами максимального рівня суспільних благ в обмін на сплачені податкові платежі. Розширення впливу громадської участі на бюджетний процес місцевого рівня передбачає глибинну реконструкцію інституційних можливостей як по вертикалі (розмежування повноважень між рівнями бюджетної системи), так і по горизонталі між учасниками на місцевому рівні (законодавчої й виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства, засобів масової інформації).

Література

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монограф. / В.Г. Дем'янишин – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
2. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі. / за ред. Ю. Немеца, Г. Райта – К.: Основи, 1998. – 542 с.
3. Інноваційні практики: фінансовий менеджмент на місцевому рівні / [Щербина І.Ф., Панченко О.В., Корнієнко А.І. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К.: ДГВПІ «Зовнішторгвидав», 2009. – 32 с.
4. Концепція Державної цільової програми створення та розвитку інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет» / Міністерство фінансів України від 24 січня 2011 р.